
PROBLEM METODA I PRISTUPA BIBLIJSKIM TEKSTOVIMA U
(SREDNJO)ŠKOLSKOM VJERONAUKU

Isusova smrt u Jeruzalemu

Mario Cifrak, Zagreb

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet
e-mail: mario.cifrak@ofm.hr

UDK: (371.3+22.06):268
Pregledni znanstveni članak
Primitljeno 10/2011.

Sažetak

Ovaj rad bavi se Biblijom i vjeronaukom u srednjoj školi pod vidom problema metoda i pristupa biblijskim tekstovima. Prema biblijskoj hermeneutici za razumijevanje i plodno čitanje biblijskih tekstova potrebno je primijeniti egzegetske metode i pristupe, te biblijsko-didaktička načela otvaranja teksta vjeroučenicima. Valja najprije točno odrediti koje funkcije biblijski tekstovi u nastavnim temama mogu imati, odnosno zašto se biblijski tekstovi uzimaju za neku temu. Kao primjer uzimamo nastavnu temu "Isusovo otkupiteljsko djelo" iz udžbenika za prvi razred srednje škole "Tražitelji smisla". Navodimo rezultate suvremene egzegeze, a onda i teologije koja daje tumačenje povijesnih razloga Isusove smrti "radi našega spasenja" (DV 11). To bi trebalo poticati vjeroučenike na "teologiziranje" kako bi njihovo čitanje Biblije bilo životno, odnosno kako bi se ostvarile funkcije biblijskoga teksta u zadanoj nastavnoj temi.

Ključne riječi: Biblija, vjeronauk, metode i pristupi, priručnik, Isusova smrt, egzegeza, teološka interpretacija, theologiziranje.

PROBLEMATIKA

Što podrazumijeva jedno inteligentno čitanje Biblije? Što pridonosi razumijevanju Biblije i njezinu plodnom čitanju? To su hermeneutska pitanja egzegeze i njezine primjene u katehezi, odnosno primjene njezinih rezultata, njezinog otvaranja biblijskih tekstova čitatelju, odnosno vjeroučeniku. Stoga je potrebno utvrditi načela biblijske didaktike, s jedne strane, ali prije svega egzegetske metode i pristup tekstovima. Kad smo otvorili tekst, došli do autorove nakane (usp. DV 12), pitamo se o odnosu nastavne teme i određenog biblijskog teksta, odnosno njegove funkcije unutar zadane teme. To povlači i pitanje nastavnih metoda.

Postavivši tako problem i naznačivši smjer njegova rješavanja, posegnuli smo za nastavnom temom "Isusovo otkupiteljsko djelo" iz udžbenika za prvi razred srednje škole *Tražitelji smisla*, s nakanom davanja odgovora na postavljeni problem Isusova otkupiteljskog djela, odnosno razloga njegove smrti. Navodimo rezultate suvremene egzegeze, a onda i teologije, koja daje tumačenje tih povijesnih razloga Isusove smrti "radi našega spasenja" (DV 11). Naime, čini se da je upravo ta tema u udžbeniku ostala na spominjanju biblijskih tekstova čija je uloga zapravo nejasna, a to su Iz 53,5-8.11-12 i Mt 5,17-19. Citirani pak tekst u udžbeniku iz Mk 15 govori samo o procesu pred Pilatom, odnosno osudi i smaknuću.

1. BIBLIJA KAO PRIRUČNIK ZA ODGOJ

Biblija kao riječ Božja sučeljuje nas s našim životom koji je u potrazi za svojim smislom. Ona nam govori da život ima smisao, u čemu se taj smisao sastoji i kako se do njega dolazi. To znači da ona sama u konačnici daje život. To je važno teološko hermeneutičko načelo. Čovjek želi *biti*, želi da ima život, i to u izobilju (usp. Iv 10,10). Potrebno je povezati riječ Božju sa životom. U religioznoj pedagogiji dugo je bio na snazi princip korelacije, o kojem govori i papa Ivan Pavao II. u *Catechesi tradendae*, br. 55: "Mnoštvo metoda u suvremenoj katehezi može biti znak životnosti i domišljatosti. U svakom slučaju važno je da se izabrana metoda na kraju odnosi na temeljni zakon cijeloga crkvenog života: vjernost Bogu i vjernost čovjeku u istom stavu ljubavi." G. Geiger drži da je taj princip korelacije danas izvrnut kritici jer su iskustva svake pojedine osobe posve različita; prijašnja iskustva iz svakodnevice danas su postala rijetkost, a objava nije analogna svakodnevnom iskustvu, nego ga prožima, odnosno nadilazi.¹

Papa Benedikt XVI. piše u svojoj postsinodalnoj pobudnici *Verbum Domini* u br. 74 citirajući *Opći direktorij za katehezu*: "Sveto pismo kao 'riječ Božja zapisana po nadahnuću Duha Svetoga', i Katekizam Katoličke Crkve, ukoliko je značajni izraz sadašnje žive tradicije Crkve i sigurna norma za poučavanje vjere, su pozvani svaki na svoj način i prema svom specifičnom autoritetu da obogate katehezu u suvremenoj Crkvi" (br. 128). Ovdje se nameće

---

¹ Usp. Georg Geiger, *Die Bibel als Handbuch für Erziehung*, u: www.biblico.it/Centenario/conferenze/geiger-tesesco.pdf (22. VIII. 2011.).

i pitanje u kojem odnosu stoje Sveto pismo i *Katekizam Katoličke Crkve*. O tome je progovorio kard. Ratzinger u svojem intervenciju "Attualità dottrinale del Catechismo della Chiesa Cattolica, dopo 10 anni dalla sua pubblicazione".² U *Katekizmu Katoličke Crkve* o Svetom se pismu govori u br. 101-141. To je tipičan opći uvod u Sveto pismo, koji donosi teme Svetoga pisma kao riječi Božje, njezina nadahnuća, istine, hermeneutike i kanona. Brojevi 131-133 govore o Svetom pismu u životu Crkve. U tom se kontekstu *Katekizam* poziva na dogmatsku konstituciju o božanskoj objavi *Dei Verbum*, i to na br. 24, gdje se govori o katehezi. Upućen je poziv da Sveto pismo obogati katehezu. Odgovor treba tražiti u činjenici da je Sveto pismo riječ Božja. To je šire od objave. To je stvar zapisivanja, pisanog svjedočanstva o objavi. Ono je norma vjere.

Katekizam je, kako tvrdi kard. Ratzinger, vjerski tekst, odnosno tekst nauka vjere. Njegova svrha je da nam predstavi doktrinarnu formulaciju vjere kako se razvila u Crkvi.

Dokument Papinske biblijske komisije *Tumačenje Biblije u Crkvi* u pastoralnom služenju navodi tumačenje riječi Božje u katehezi. "Ono ima kao prvi izvor Sveto pismo, koje objašnjeno u kontekstu tradicije, predstavlja polazišnu točku, temelj i normu katehetskog poučavanja" (IV. C. 3).

Katekizam je sigurna norma za poučavanje vjere samo ako polazi od Svetoga pisma. On mora čitati Sveto pismo kao sadašnju riječ i tako dopustiti da ga ono oblikuje u svim njegovim dijelovima kao živi izvor.

Biblijska kateheza je prema tome služenje koje "dozrijevanju vjere dolazi od jedinstvene Božje riječi – Biblije."³

2. RAZUMIJEVANJE BIBLIJE

Dokument *Tumačenje Biblije u Crkvi* kao jedan od ciljeva kateheze postavlja uvođenje u ispravno razumijevanje Biblije i u njezino plodno čitanje (usp. IV. C. 3). Nadalje, dokument

² Usp. Joseph Ratzinger, *Attualità dottrinale del Catechismo della Chiesa Cattolica, dopo 10 anni dalla sua pubblicazione. Intervento del signor cardinale Joseph Cardinal Ratzinger al Congresso Catechistico promosso dalla Congregazione per il Clero*, 8 ottobre 2002, u: www.ratzinger.us/modules.php?name=News&file=article&sid=173 (22. VIII. 2011.).

³ Alojzije Hobljaj, *Biblijska kateheza*, u: *Živa je riječ Božja*. Seminar za voditelje biblijskih skupina, Zagreb, 2003., 51.

na istome mjestu navodi da kateheza mora poći od povijesnog konteksta božanske objave. Čini mi se da je tu riječ o stručnom razumijevanju biblijske predaje. U toj zadaći se nude:

- informacije za uvod u životni svijet Biblije,
- informacije o nastanku i povijesnom razumijevanju biblijskih spisa i
- informacije o biblijskom jeziku.⁴

Te informacije konstitutivni su elementi i neizostavne pretpostavke za odgovarajuće razumijevanje Biblije, i potrebne su na svim obrazovnim stupnjevima.

2.1. Uvod u životni svijet Biblije

Cilj ovog uvoda je da učenici dobiju geografske, povijesne i kulturno-povijesne spoznaje koje su im potrebne za razumijevanje biblijskih tekstova. To zahtijeva stručno razumijevanje tekstova, ali je neizostavno i za uživljavanje u biblijski svijet, koje pripada otvaranju biblijske predaje što se proteže na iskustvo. Sadržaji se raspodjeljuju na različite razrede u obliku malih cjelina, koje mogu biti predstavljene zasebno ili kao uvodi u biblijske teme (npr. "Isusovo vrijeme"⁵). Ovakve cjeline trebale bi uvesti učenike u povijest nastanka biblijskih knjiga. Pritom se osobito misli na Petoknjižje i sinoptike. Učenici bi trebali na zornim primjerima vidjeti kako su radili biblijski pisci.

2.2. Nastanak i povijesno razumijevanje biblijskih spisa

Složenu strukturu nastajanja s obzirom na svoje izvore pokazuju upravo Petoknjižje i sinoptička evanđelja. Petoknjižje je naziv za prvih pet knjiga Svetoga pisma, koje tradicija pripisuje Mojsiju, a nazivaju se još i Tora i čine prvi dio starozavjetnog kanona. Podjela na pet knjiga nije izvorna, no postoji već u vrijeme prijevoda Sedamdesetorice (LXX). Primjerice, početna poglavlja Knjige Postanka razmatraju o sudbini cijelog ljudskog roda, ne samo židovskog naroda. Budući da se pitanja i odgovori

---

⁴ Usp. Horst Klaus Berg, *Grundriss der Bibeldidaktik. Konzepte – Modelle – Methoden*, München – Stuttgart, 1993., 141. U cijelom ovom biblijsko-didaktičkom dijelu svojega rada slijedimo i iznosimo načela koja su postavljena u ovoj Bergovoj knjizi.

⁵ Vidi: Anto Popović, *Novozavjetno vrijeme. Povijesno-političko i religiozno-kulturno okruženje*, Zagreb, 2007.

iz tih poglavlja odnose na sve ljude, ne iznenađuju određene sličnosti između vjerskih priča iz početnih poglavlja Postanka i tradicionalnog materijala iz drugih kultura, osobito iz drevnih istočnjačkih.⁶ Otkriće takvog materijala navelo je Crkvu na razvoj svog nauka s obzirom na književne vrste nađene u Bibliji. Postalo je jasno kako se materijal nađen u ovim poglavljima Postanka ne može jednostavno opisati kao povijesni zapis. Iako on može sadržavati neke povijesne tragove, prvotna svrha tog materijala bila je pružiti vjersku pouku.

Tri sinoptička evanđelja, po Mateju, Marku i Luki, izrazito su međusobno slična; neprijeporno je da su evanđelisti dijelili materijal.⁷ Iako je dugo vladalo mišljenje da je Matejevo evanđelje napisano prije ostalih, većina današnjih bibličara vjeruje da je Markovo evanđelje najstarije. Prema tom znanstvenom gledištu, Matej i Luka crpili su iz evanđelja po Marku materijal za pisanje svojih mnogo duljih evanđelja.

2.3. Biblijski govor

U prvim poglavljima Knjige Postanka postoji mitski način govora po uzoru na drevne istočnjačke kulture, evanđelja su *sui generis*, no najbliža su helenističkim biografijama.⁸ Kako razumjeti takav način pisanja?

Dei Verbum upozorava na način pisanja i uvažavanje književnih vrsta: "Da na vidjelo iziđe namjera hagiografa, treba se među ostalim obazirati i na 'književne vrste'. Istina se, naime, drugačije iznosi i izražava u tekstovima koji su – na različit način – povijesni, ili proročki, ili pjesnički, ili su u drugim vrstama govora" (br. 12). Za pronalaženje nakane svetog pisca nužno je poznavanje književnih vrsta, tj. treba govoriti o književnom rodu, npr. prozi ili poeziji i književnom obliku, npr. govoru, poslanici, evanđelju, pohvalnoj pjesmi, mitu ... Veliki dio Biblije čini književni govor, zbog čega je treba držati književnim djelom u pravom smislu, s mnogostrukom strukturom, u kojoj treba promatrati različite

⁶ Usp. Celestin Tomić, *Pristup Bibliji. Opći uvod u Sveto pismo*, Zagreb, 1986., 119-121. Opširnije: Adalbert Rebić, *Biblijska prapovijest (Post 1 – 11). Egzegetsko-teološka obrada prvih jedanaest poglavlja Knjige Postanka s uvodom u Mojsijevo Petoknjžje*, Zagreb, 1972.

⁷ Usp. Mario Cifrak, *Početak evanđelja Isusa Krista. Hermeneutske pretpostavke*, Zagreb, 2009., 25-31.

⁸ Usp. *Isto*, 32-34.

aspekte: pojmovne, stvaralačke i emotivne.⁹ Ta mnogostrukost aspekata oblikuje bogatstvo i ljepotu Biblije.

Uzmimo samo Knjigu Otkrivenja, koja je bez razumijevanja simbolike potpuno nejasna.¹⁰ Razrješenje simbola temeljna je hermeneutička pretpostavka za čitanje ove knjige Svetoga pisma. Sve je važno: boje, brojevi, antropološki simbolizam, kozmički simbolizam, životinje ... Svijećnjaci npr. pripadaju liturgiji, i to savršenoj liturgiji (broj sedam), zlato, bijela boja upućuju na nebo, na uskrsnuće. Stoga je važno uvoditi učenike u simbolički govor Biblije. Važan je rad s umjetničkim djelima i poezijom u religioznoj nastavi, koji zahtijeva opažanje višedimenzionalne stvarnosti. Problem je naima u suvremenom čitatelju i njegovom "jednodimenzionalnom razmišljanju", a ono se vidi u tome što je za njega „stvarno“ samo ono što je empirijski ustanovljivo i mjerljivo, a "razumno" je samo ono što se uklapa u kriterij svrhovitog planiranja i djelovanja i samo je onaj jezik pouzdan koji takvu stvarnost jednoznačno opisuje. U tom pogledu uvode se igra i kreativne radionice svih oblika u kojima se, primjerice, vježbaju elementarne strukture biblijskoga govora (tužaljka, pohvala, ispovijest vjere, obećanje, ohrabrenje).

3. PLODNO ČITANJE

3.1. Otvaranje teksta

U ovom kontekstu govori se o deset temeljnih načela biblijske didaktike za plodno čitanje biblijskih tekstova:

1. načelo: Početnički duh

S obzirom na biblijsko tumačenje i didaktiku, ovo načelo poziva čitatelja/slušatelja da zanemari predznanje o tekstu i uobičajene načine razumijevanja i da se prepusti neposrednom razgovoru s predajom. Onako kako je to otprilike opisao J. Kremer

---

⁹ Usp. Giuseppe De Rosa, *La Bibbia, parola di Dio in linguaggio umano. L'ispirazione della Sacra Scrittura*, u: *Civiltà Cattolica*, 153 (2002.), 554-566.

¹⁰ Usp. Ugo Vanni, *L'Apocalisse. Ermeneutica, esegesi, teologia*, Bologna, 1991., 31-61. Također Nikola Hohnjec, *Središnje teme knjige Otkrivenja. Novost u komunikaciji Boga i Krista*, Zagreb, 2008.

pod naslovom "Jednostavno čitanje".¹¹ No pritom se ipak inzistira i na odmjerenoj upotrebi povijesno-kritičke metode.¹²

2. načelo: Čitanje teksta kao vijesti

Riječ je u ovom načelu o tome da se pomogne čitatelju da tekst ponovno otkrije, kao nešto novo. Pritom se namjerno postavlja načelo puta koji se mora prijeći između teksta i čitatelja da bi mu se približilo. To približavanje je trostruko:

- vidjeti samoga sebe i tekst kao suprotnost
- usporiti taj proces gledanja/opažanja
- raditi s otuđivanjem - razlomiti ustaljene načine gledanja u jako poznatim tekstovima i ponuditi nove perspektive.

3. načelo: Otvaranje biblijske predaje u vidu tekstova koji daju odgovor

Na početku ovog načela ne stoji pojedini tekst sa svojim tumačenjem, nego njegov kontekst, ukorijenjenost u prostor gdje je nastao. Karakteristično je za metodičku proceduru da ispitivanje ne započinje pojedinim tekstom, nego se najprije pita za povode u povijesti Izraela i ranog kršćanstva, pri čemu valja promatrati snažne aktivnosti produkcije tekstova (npr. babilonski egzil kao vrijeme na koje se poziva „svećenički dokument“ u Petoknjžju; druga polovica I. st. posl. Kr. kao vrijeme nastanka evanđelja). Zatim se u drugom koraku ispituje koje su okolnosti, razvoji ili sukobi potaknuli nekog autora u njegovim životnim odnosima na stvaranje teksta, koji su ga ciljevi pritom vodili. Tek poslije toga govori se o izvornom povijesnom ispitivanju biblijskog teksta, analizi njegove funkcije kao teksta koji daje odgovor, tj. rekonstruiraju se iskustva koja su bila važna za neko povijesno vrijeme i situaciju i koja su izazvala sukob, te se tekstovi tumače kao odgovori na ta iskustva, probleme i konflikte.

4. načelo: Odustajanje od "središta" teksta

Kao "središte" teksta često se formulira neko učenje ili zahtjev. To se vezuje onda na iste tekstove na isti način, što kod učenika izaziva dosadu. Ovdje bi dakle bila riječ o tekstu kao kozmosu vjerskih i životnih iskustava. Tekst valja čitati kao "tkaninu" iskustava, značenja i životnih nacrti. Tu nam pomažu dva načina:

¹¹ Jacob Kremer, *Biblija – Riječ Božja za sve ljude. Kratki uvod u čitanje Biblije*, Zagreb, 1993.

¹² Usp. Anto Popović, *Načela i metode za tumačenje Biblije. Komentar Papina govora i dokumenta Biblijske komisije Tumačenje Biblije u Crkvi*, Zagreb, 2005., 51-103.

Kod *lingvističkog tumačenja* tekst se uzima kao zatvoreni jezični organizam (svijet teksta) koji je u sebi razumljiv. Tekst se razumije kao sustav odnosa između različitih jezičnih elemenata, koji se identificiraju i opisuju u strukturama koje se uvijek vraćaju. Te strukture podrazumijevaju pitanje aktera i njihovih odnosa, prostora i vremena, vrijednosti. Tekst se potom stavlja u splet "unutarbiblijskih odnosa": čitanje primjerice o Kajinu i Abelu (Post 4,1-16) ne pod vidom bratoubojstva, nego iz perspektive roditelja: "Agresija kao posljedica religioznog odgoja".

Kod *višedimenzionalnog tumačenja* riječ je o mogućim pristupima koji su legitimni u tumačenju biblijskih tekstova uz povijesno-kritičku metodu.¹³

5. načelo: Povijest učinaka biblijskih tekstova¹⁴

Pristup prema povijesti učinaka teksta temelji se na dva načela, prema dokumentu Papinske biblijske komisije iz 1993. *Tumačenje Biblije u Crkvi*:

a) tekst postaje literarnim djelom istom kada naiđe na čitatelje koji ga oživljuju svojim prihvaćanjem;

b) to prihvaćanje teksta, koje može biti individualno ili zajedničko i može poprimiti različit oblik u različitim područjima (literarnom, umjetničkom, teološkom, asketskom i mističnom), pridonosi boljem shvaćanju teksta. Zbog tog shvaćanja potrebni su i neki kriteriji ispravnosti pristupa.

Kriteriji provjere ispravnosti učinaka:

a) u kojoj su mjeri određeni učinci utemeljeni na biblijskom tekstu;

b) u kojoj su mjeri određeni učinci kompatibilni s naukom i praksom Crkve, tj. u kojoj su mjeri sukladni s tradicijom Crkve;

c) potrebna je suradnja ovog pristupa s drugim pristupima, osobito s povijesno-kritičkom metodom.¹⁵

6. načelo: Otvaranje biblijskih tekstova kao modela uspjelog života

Ovdje se govori o slikama uspješnosti "biti čovjek" koje tekst nosi u sebi. Kako se ti tekstovi mogu čitati kao "životni modeli"?

¹³ Tu upućujem na već spomenuti dokument Papinske biblijske komisije *Tumačenje Biblije u Crkvi* i već citirani komentar tog dokumenta A. Popovića *Načela i metode za tumačenje Biblije* (Zagreb, 2005).

¹⁴ Vidi: Mario Cifrak, *Biblija i povijest njenih učinaka*, u: Lađa, 3 (2007.), 16-29.

¹⁵ Usp. Anto Popović, *Načela ...*, 161.

- Životne modele otkriti u biblijskim tekstovima; ovdje nam pomaže lingvističko tumačenje o kojem je već bilo riječi u 4. načelu. Također se koristi i tumačenje dubinske psihologije. Ono polazi od činjenice da tekstovi u svojoj dubini kriju spasonosna iskustva uspjeloga i potpunog života.

- Životne modele otkriti u upotrebi biblijskih tekstova; ovdje je riječ o značenju i učinkovitosti Biblije u praksi pojedinaca i skupina koji rade za slobodu i pravdu. Ovdje se osobito poziva na kontekstualne pristupe Bibliji kako ih vidi dokument *Tumačenje Biblije u Crkvi*, i to na oslobodilački i na feministički pristup.¹⁶

7. načelo: *Usmjerenost rada na tekstu prema biblijskoj predaji*

Problematičnim postaje čitanje pojedinačnih perikopa izvan konteksta. I ovdje nalazimo nekoliko mogućnosti, da koliko god je to moguće otklonimo takvo "razbijeno" čitanje.

- temeljna rješenja: povezati zajedno središnje motive pripovijedanja i djelovanja, prepoznatljive temeljne linije u Starom i Novom zavjetu i uzeti ih kao polazište u tumačenju pojedinačnih tekstova.

- "rastuća predaja": pod "rastućim" temama misli se na veće sadržajne komplekse koji su prožeti relativno jedinstvenim izričajima, npr. stvaranje, izlazak, zauzimanje zemlje ... Govori se i o "rastućim" motivima, a to bi bili elementi pripovijedanja koji nisu čvrsto vezani, (primjerice dvojica braće, biti zaveden, osloniti se, doći u smrtnu opasnost, biti spašen ...) ili sadržajnim motivima, kao što su voda, hrana, zemlja ... Također nalazimo i "rastuće" slike osoba. To je osobito pokazao G. von Rad na primjeru Mojsija i Davida.¹⁷ Ovdje se može lijepo vidjeti hermeneutika Staroga zavjeta u Novom. Četvrta pjesma o sluzi Jahvinu prožela je sva novozavjetna izvješća o mucu kao i Ps 22, te Mudr 2 i 5.¹⁸

8. načelo: *Otvaranje biblijske tradicije u cjelovitim komunikativnim pristupima*

Zadaća je dvostruka:

- valja ponovno otkriti cjeloviti i simbolički govor Biblije; biblijski jezik je već "događaj" koji nam cjelovito progovara. Poziva na prepričavanje, suslavljenje, suoblikovanje ...

¹⁶ Usp. *Isto*, 181-199.

¹⁷ Usp. Gerhard Von Rad, *Theologie des Alten Testaments. Band I. Die Theologie der geschichtlichen Überlieferungen Israels*, München, 1962., 302-308, 320-331.

¹⁸ Vidi opširnije: *Die Verheißung des Neuen Bundes. Wie alttestamentliche Texte im Neuen Testament fortwirken*, Göttingen, 2010.

- recepcija danas; valja iskoristiti sve oblike kreativnog oblikovanja: igranje, slikanje, rad s glinom, izražavanje doživljava tijelom, izražavanje zvukom.

Komunikativno otvaranje podrazumijeva da u događanju skupine vlastito iskustvo dođe intenzivno do izražaja, a novo iskustvo iz teksta može biti provjereno i produbljeno u razgovoru.

9. načelo: Usmjerenje prema integrativnom konceptu

Hermeneutički i biblijsko-didaktički gledano riječ je o tome da se prema vlastitosti tematike, situacije učenja i situacije u razredu izabiru i zajedno povežu različiti pristupi. O tome više govori sljedeće načelo:

10. načelo: Stvarni i situacijski izbor polazišta nastave

Navodimo neke od problema i pokušaj njihova rješavanja na temelju već navedenih načela:

- Deficiti u području opažanja: tu nam pomažu usporavanje procesa opažanja i poticanje samoopažanja prema tekstu.

- Nezanimanje za biblijsku tradiciju. Ovdje valja otvoriti biblijsku tradiciju kao "tekstove odgovore". Na primjer, tumačenje *prapovijesti* pokazuje, da su tekst ili stvar o kojoj se govori u vrijeme svoga nastanka bili relevantni i često prijeporni. Tumačenje pristupom dubinske psihologije oslobodit će ozdraviteljska iskustva koja se nalaze u tekstu. Otvaranje biblijskih tekstova kao modela uspješnog života. Jednako je tako važno biblijsko usmjerenje pri otvaranju problema.

- Čvrsti načini gledanja s obzirom na Bibliju koje treba napustiti, pri čemu nam pomaže već spomenuto "otuđivanje", tj. nov pogled na biblijski tekst. Nove poglede na Bibliju može dati primjerice umjetnost.

- Reznacijsko postavljanje. Riječ je o gubitku učinka Biblije kod čitatelja, slušatelja. Ne žele se baviti biblijskom predajom jer nisu iskusili nikakav nov način života kao posljedicu čitanja, odnosno slušanja evanđelja. Otvarajmo biblijski tekst kao model uspješnog života.

No temeljno je pitanje pri odabiru pristupa: Koji pristup može učenicima najbolje progovoriti, što bi im mogao značiti tekst?

3.2. *Problem odabira biblijskih tekstova*

3.2.1. Što biblijski tekstovi mogu učiniti u tematskim cjelinama

Valja najprije točno odrediti koje funkcije biblijski tekstovi u nastavnim temama mogu imati, odnosno zašto se biblijski tekstovi uzimaju za neku temu. Govori se pritom o četiri temeljne funkcije.

- Biblijski tekstovi mogu informirati o podrijetlu i značenju sadašnjih prilika, načina ponašanja ili normi.

- Biblijski tekstovi mogu posredovati u okviru tematskih nastavnih cjelina značenja i usmjerenja za *vjeru i uspješan život*. Recimo, tema o miru ili opraštanju!¹⁹

- Biblijski tekstovi mogu ponuditi govor koji potiče i osposobljava za tumačenje i obradu iskustava (npr. psalmi, poetski tekstovi, prispodobе).

- Biblijski tekstovi potiču, zahtijevaju razumijevanje biblijske predaje (npr. biblijske prapovijesti).

3.2.2. Biblijsko-didaktička načela odabira tekstova

Prvo načelo: Plauzibilitet

Dotična funkcija teksta mora biti jasno predstavljena, da je učenici mogu slijediti. Dakle, ne površnom asocijacijom odabrati tekst za neku temu (npr. David i Jonatan, tema: prijateljstvo).

Drugo načelo: Povijesna dinamika

Problem je što se tekstovi čitaju kao da je riječ o dokumentarnim izvješćima (pripovjedački tekstovi za osnovne škole). Biblijska tradicija dolazi učenicima kao posredovanje neupitno važećih činjenica. Tekstovi se postavljaju kao važeće norme u pitanjima vjere i života, pri čemu učenik nema priliku susresti se s njihovim izvornim značenjem u povijesnoj situaciji njihova nastajanja. Stoga njihovu povijesnost valja učiniti prepoznatljivom.²⁰

Treće načelo: Usmjerenje na učinak i djelovanje

Ovo načelo polazi od biblijske predaje kao djelotvornog impulsa za praksu. Ti impulsi su uočljivi na pojedinim kršćanima, ali možda najbolje u skupinama i inicijativama koje žive inspirirane Biblijom.

¹⁹ Vidi npr.: Dario Tokić, *Govor o opraštanju u Evandjelju po Luki*, Zagreb, 2006.

²⁰ Vidi: Jean Louis Ska, *Božja riječ u ljudskim pripovijestima*, Zagreb, 2011.

Četvrto načelo: Kontroverzna otvorenost

Još jedanput se govori o nepromišljeno-normativnoj upotrebi biblijskih tekstova u okviru tematskih nastavnih jedinica. Učenici nemaju mogućnost da se kritički susretnu sa sadašnjim dosegom, bogatstvom i posljedicama tekstova. To dolazi do izražaja kada se poziva na biblijski tekst u posljednjem nastavnom koraku pojedine teme. Tada tekstovi izgledaju kao "svete", nepromjenljive norme, kao "posljednja riječ". Dakle, treba tražiti da se biblijska tradicija izloži otvorenom, kontroverznom razgovoru, jer tada može pokazati svoju snagu i istinu. Neki su tekstovi, recimo, u svojoj izvornoj situaciji bili upitni (npr. proročki tekstovi, koji su odbacivani, a proroci proganjani jer su unosili nemir u uobičajeni način života).²¹ Ovamo spadaju i tekstovi koji ometaju današnji način opažanja i djelovanja i nude se kao primjer i početak uspješnog života. Dakle, tekstovi izazivaju kontroverze. Uvijek je riječ o tome da se biblijska predaja razumije kao svjedočanstvo intenzivnog objašnjavanja vjere i života, koje je još danas upitno: to je znak njezine životnosti, relevantnosti i djelotvornosti.

Peto načelo: Cjelovito usvajanje i oblikovanje

Tekstovi moraju doći do izražaja u vlastitom jezičnom izrazu i dinamici. Tako, ako se govori o "strahu", ne smiju se izvući samo pojedini stihovi psalma kao izraz zaštićenosti. Odnosno, posezanje za proročkom kritikom ne smije se zadovoljiti čitanjem odgovarajućih biblijskih mjesta, nego valja ići prema oblikovanju proročkoga govora za naše vrijeme.

3.3. Nastavne metode

Metode biblijske nastave treba mjeriti i usmjeravati pomno i kritički, prema biblijsko-didaktičkim i općim religiozno-pedagoškim načelima. Metode stoga treba izabirati i primjenjivati:

- da se učenicima Biblija prikaže kao nešto važno,
- da učenicima govori cjelovito i jača njihove imaginacijske snage,
- da potiče učenike na uzajamnost i zajednički rad,
- da traži vlastite aktivnosti i samostalno djelovanje učenika,
- da pokaže i otvori životnu usmjerenost biblijske predaje.

---

²¹ Vidi: Božo Lujić, *Iskustvo Boga i čovjeka u Jeremijinoj knjizi*, Zagreb, 1985. Božo Lujić, *Starozavjetni proroci*, Zagreb, 2010.

Postoji 10 nastavnih metoda:

1. pripovijedanje; 2. igranje, insceniranje; 3. pjevanje; 4. rad s umjetnošću; 5. otuđivanje; 6. kreativno, spontano oblikovanje; 7. komuniciranje; 8. rad s tekstovima; 9. istraživanje; 10. rad s audio-vizualnim medijima.

4. UDŽBENIK *TRAŽITELJI SMISLA*

4.1. *Nastavni program*²²

Prema nastavnom programu za prvu godinu srednje škole nalazimo sljedeći opis IV. tematske cjeline: ISUS KRIST - VRHUNAC OBJAVE, te temu broj 4: Isusovo otkupiteljsko djelo, kojoj su sadržaj:

- Razlozi Isusove smrti (židovski razlozi i razlozi rimske vlasti).
- Isusova muka i smrt.
- Smisao Isusove smrti (otkupiteljska smrt).
- Uskrsnuće i ukazanja Uskrsloga.
- Isusovo uskrsnuće - početak sveopćeg uskrsnuća.
- Isus Krist, Spasitelj i otkupitelj čovjeka i svijeta.

Ključni pojmovi: Isusova smrt i uskrsnuće, ukazanje Uskrsnuloga, Krist Otkupitelj, Krist Spasitelj; otkupiteljska žrtva (djelo), sveopće uskrsnuće.

Odgojno-obrazovna postignuća: razumjeti razlog i smisao Isusove smrti; objasniti Isusov stav bezuvjetnog prihvaćanja svakog čovjeka; razumjeti što znači *živjeti u skladu s vjerom u Isusa Krista*; razumjeti Kristovo uskrsnuće kao početak i zalag sveopćeg uskrsnuća; osjetiti radost Uskrsa i graditi vlastiti život u vjeri i nadi Kristova uskrsnuća.

Prijedlozi za metodičku obradu: usporedba biblijskih tekstova o Kristovoj smrti i uskrsnuću i izdvajanje razloga njegove smrti; prosuditi okolnosti i smisao Kristove muke i smrti u svjetlu tadašnjih društvenih, političkih i vjerskih okolnosti; problemski diskutirati na temu: što bi bilo da nije Kristova uskrsnuća; usporediti neke spoznaje o Torinskom platnu i evanđeoske izvještaje o Isusovoj smrti.

---

²² Vidi *Plan i program katoličkoga vjeronauka za četverogodišnje srednje škole*, u: <http://www.nku.hbk.hr/dokumenti/index.html> (5. V. 2011.).

4.2. Isusovo otkupiteljsko djelo

Riječ je o 21. naslovu ili temi spomenutoga vjeronaučnog udžbenika u okviru V. tematske cjeline: *Isus Krist: Spasitelj*. Glavni podnaslovi su:

- Razlozi Isusove smrti
- Osuda i smaknuće
- Značenje Isusove smrti
- Ukazanja uskrslog Isusa
- Isusovo uskrsnuće – uzvišeni misterij
- Uskrsli Isus i njegova trajna prisutnost.

Ovdje se želim zadržati samo na problemu Isusove smrti. Metodička obrada nalaže da se načini usporedba biblijskih tekstova o Kristovoj smrti i izdvoje razlozi njegove smrti.

U udžbeniku se donosi samo jedno izvješće, i to iz Markova evanđelja (15,1-39), gdje se govori isključivo o procesu pred Pilatom, odnosno o osudi i smaknuću. Razlozi Isusove smrti ne navode se prema evanđeoskim tekstovima o Kristovoj smrti.

Ta ista metodička obrada nalaže zatim prosuditi okolnosti i smisao Kristove muke i smrti u svjetlu tadašnjih društvenih, političkih i vjerskih okolnosti. O tom se govori u podnaslovu: *Značenje Isusove smrti*. Nejasna je uloga svetopisamskih tekstova Mt 5,17-19 i Iz 53,5-8.11-12, koji su posebno istaknuti.

4.3. Isusova smrt u Jeruzalemu

Status quaestionis u egzezezi danas s obzirom na problem Isusove smrti pokazuju nam W. Stegemann²³ i G. Theißen.²⁴ Ovdje želimo samo dati presjek problematike vezane uz *status quaestionis* Isusove smrti.

4.3.1. Dva suprotstavljena tumačenja povijesnih okolnosti Isusova razapinjanja

1. Veliko vijeće željelo je spriječiti Isusovu smrt, tvrde Chaim Cohn²⁵ i Heinz Kremers.²⁶ Iz toga se može zaključiti da su židovske

²³ Usp. Wolfgang Stegemann, *Jesus und seine Zeit*, Stuttgart, 2010., 353-382.

²⁴ Usp. Gerd Theißen – Annette Merz, *Der historische Jesus. Ein Lehrbuch*, Göttingen, ³2001., 387-414.

²⁵ *Der Prozeß und Tod Jesu aus jüdischer Sicht*, Frankfurt a. M., 1997.

²⁶ *Die Passionsgeschichte Jesu von Nazareth als historisches, theologisches und*

vlasti u slučaju Isusa iz Nazareta upravo kako bi izbjegle daljnje posljedice za Isusa, poduzele mjere "spašavanja", a tek kad im to nije uspjelo, prepustili su ga rimskom prefektu.

2. Isusovu smrt uzrokuje vodeća elita Jeruzalema, a u tome bi sudjelovali, prema Josefu Blinzleru,²⁷ članovi Sinedrija i narod. Ovdje se razlikuje mogućnost smrtno osude i njezina provedba. Sinedrij je osudio Isusa na smrt, no to je u djelo proveo rimski prefekt.

Tzv. čišćenje Hrama čimbenik je koji pokreće Isusovo uhićenje, drži R. E. Brown.²⁸ Naime, u svom *Uvodu u Novi zavjet* kaže da je izvješće o mucu dramatiziralo događaje, ali da realnost tih događaja pokazuje kako su židovski Hram i Sinedrij uključeni u Isusovu smrt tako da su ga predali Rimljanima da ga smaknu.²⁹

4.3.2. Pitanje izvora

Što se tiče pitanja izvora, možemo govoriti o kanonskim evanđeljima, apokrifima i nekršćanskim izvorima.

- Kanonska evanđelja:

Upućeni smo na tekstove Novog zavjeta, odnosno evanđelja. No pritom valja voditi računa da je Markovo evanđelje najstarije i da su ga Matej i Luka koristili kao svoj izvor. Ivanovo evanđelje zbog jake teološke refleksije s obzirom na povijesno vrednovanje valja suzdržano primijeniti.³⁰

- Petrovo evanđelje:

Riječ je o najstarijem apokrifnom pripovijedanju muke. Tekst potječe vjerojatno iz sredine 2. st. posl. Kr. H. Köster³¹ stavlja Petrovo evanđelje u odnos s ranokršćanskim stvaranjem evanđelja i misli da se srodnost Petrova evanđelja s kanonskim evanđeljima objašnjava starom tradicijom, nekim izvještajem epifanije Uskrsloga obrađenim svaki put u drugom kontekstu. U njemu bi se mogao vidjeti sačuvan najstariji sloj predaje muke.

---

religionspädagogisches Problem, u: Exodus und Kreuz im ökumenischen Dialog zwischen Juden und Christen, Aachen, 1978., 51-74.

²⁷ *Der Prozeß Jesu*, Regensburg, 1969.

²⁸ *The Death of the Messiah I – II*, New York, 1993-1994.

²⁹ Usp. Raymond E. Brown, *Introduzione al Nuovo Testamento*, Brescia, 2001., 246.

³⁰ Usp. Lorenz Oberlinner, *Zašto je Isus morao umrijeti?*, Zagreb, 2004., 11.

³¹ *Apocryphal and Canonical Gospels*, u: Harvard Theological Review, 73 (1980.), 105-130.

- Nekršćanski izvori:

Iz Tacitovih *Annales* doznajemo o Neronovu progonu kršćana. Krist je bio razapet u Tiberijevo vrijeme i za prokuratora Poncija Pilata (XV, 44,3).³²

Flavijeve *Antiquitates* nam donose tzv. *Testimonium Flavianum* (18,63-64).³³

Postoji li starija tradicija muke prije evanđelja?

Na to nas pitanje upućuju razlike na koje nailazimo u kanonskim evanđeljima kao što je izvještaj o Isusovu ispitivanju pred Herodom Antipom (Lk 23,6-12) i dan Isusove smrti: 14. ili 15. dan mjeseca nisana?

Jedino Luka donosi epizodu Isusova ispitivanja pred Herodom Antipom. On želi osloboditi Rimljane od odgovornosti za Isusovu smrt.

S obzirom na dan Isusove smrti, možemo samo upozoriti na svu povijesnu, pravnu i teološku složenost koja je prisutna u opisima evanđelja, ali i na Josipa Flavija.³⁴

- W. Reinbold³⁵ misli da su Marko i Ivan imali zajednički, slični, možda pisani izvor, koji je vidljiv na mjestima njihovog slaganja, a to čine sljedeći elementi:

- židovski poglavari planiraju Isusovu smrt;
- Isus ide s učenicima u Jeruzalem;
- kod jedne večere Isus naviješta svoje uhićenje, Petrovo zatajenje;

- Juda pomaže kod njegova uhićenja;
- ispitivanje kod Pilata i ruganje vojnika;
- raspet je kao "kralj židovski"
- Josip iz Arimateje ga je pokopao.

- Markovo evanđelje kao polazište za rekonstrukciju najstarije tradicije muke uzima R. Bultmann³⁶ i nalazi predmarkovski izvještaj muke:

---

³² Usp. Mario Cifrak, *Početak*, 41.

³³ Usp. *Isto*, 39-40.

³⁴ Usp. Étienne Nodet, *On Jesus' Last Supper*, u: *Biblica*, 91 (2010.) 348-369. Étienne Nodet, *On Jesus' Last Week(s)*, u: *Biblica*, 92 (2011.), 204-230. Pero Vidović, *Kad je umro Isus?*, u: *Biblija danas*, 9 (2011.), 1, 6.

³⁵ *Der älteste Bericht über den Tod Jesu. Literarische Analyse und historische Kritik der Passionsdarstellungen der Evangelien*, Berlin, 1994. *Der Prozess Jesu*, Göttingen, 2006.

³⁶ *Die Geschichte der synoptischen Tradition*, Göttingen, ¹⁰1995.

- uhićenje
- osuda pred Sinedrijem i Pilatom
- križni put
- raspinjanje
- smrt.³⁷

Neki tu predmarkovsku tradiciju proširuju i vide je već od Mk 8,27s.³⁸ Kad bi i bilo moguće dobiti relativno sigurnu stariju tradiciju iz evanđelja, ostaje pitanje koliko taj tradicijski sloj korektno predstavlja povijesne događaje.

Povijesna sumnja u događaje kako ih prikazuju evanđelja

- H. Conzelmann tu sumnju ovako sažimlje: "Opseg onoga što mi možemo utvrditi kao sigurnu činjenicu je minimalan. Sigurna jezgra događaja je da je Isus bio raspet. Iz toga se može zaključiti da je bio uhićen i da je slijedio sudski proces, i to rimski, jer je razapinjanje bila rimska, a ne židovska smrtna kazna. Sve ostalo o tijeku događaja je upitno."³⁹

4.3.3. Tendenciozni karakter novozavjetnih tekstova

Novozavjetne tvrdnje o Isusovu razapinjanju i njihova tendencija da se kolektivno optuži židovski narod, nalaze se npr. u 1 Sol 2,14-16; 1 Kor 2,6-8 i Dj 2,22-23; 3,12-15; 4,10; 13,27-28. Te optužbe na račun židovskog naroda ili vodeće elite i pripisivanje krivnje za Isusovu smrt kao i Pilatovo zauzimanje za Isusa (usp. Mt 27,19.24; Lk 23,6-12; Iv 19,11) imaju svoj *Sitz im Leben* prema E. W. Stegemannu: "Predlažem da je [tj. povijesnu situaciju, op. prev.] vidimo u 'kriminaliziranju kršćana' od rimskih vlasti, kako je to nazvao Friedrich Vittinghoff, koje, kako to pokazuju podaci Neronova progona 64. posl. Kr. i Plinijevo pismo Trajanu oko 110.

³⁷ Usp. također Anto Popović, *Isusova muka i smrt prema Markovu evanđelju. Egzegetsko-teološki komentar*, Zagreb, 2009., 23-25.

³⁸ Npr. Rudolf Pesch, *Das Markusevangelium. Zweiter Teil. Kommentar zu Kapitel 8,27 - 16,20*, Freiburg - Basel - Wien, 2001. Usp. također Anto Popović, *Isusova*, 25-27.

³⁹ *Historie und Theologie in den synoptischen Passionsberichten*, u: Zur Bedeutung des Todes Jesu, Gütersloh, 1967., 37-38: "Der Umfang dessen, was wir als sicheren Tatbestand feststellen können, ist minimal. Das sichere Kern-Faktum ist, dass Jesus gekreuzigt wurde. Daraus kann geschlossen werden, dass man ihn verhaftete und dass ein Gerichtsverfahren erfolgte, und zwar ein römisches. Denn die Kreuzigung ist eine römische, nicht eine jüdische Todesstrafe. Alles übrige am Ablauf der Ereignisse ist strittig."

posl. Kr. ne trebaju na kraju nikakav poseban prijekor, nego biti kršćanin kao takav, *nomen ipsum*, kriminalizira”.⁴⁰

4.3.4. Pretpostavke o povijesno prihvatljivom tijeku događaja s obzirom na Isusovu smrt

1. Analogni slučaj Isusa, sina Ananijina – teza o mogućoj političkoj pozadini Isusovog razapinjanja.⁴¹ Taj slučaj nam daje uvid u proces protiv jednog proroka 62. g. posl. Kr. u Jeruzalemu. On se zove Isus i sin je Ananijin. Sličnost s Isusovim slučajem gotovo je zapanjujuća. Obojica bude zanimanje javnosti, uhićuju ih židovske vlasti, ispituju, tuku i predaju rimskom prefektu. Isus iz Nazareta je raspet, a Isus sin Ananijin pušten je na slobodu.

Pripovijedanje u Flavijevu *Bellum Judaicum* počinje nastupom toga proroka za Albinova upravljanja Judejom (62.-64. posl. Kr.), nešto prije židovsko-rimskog rata i završava prorokovom smrću 69. posl. Kr. Prorok dolazi u Jeruzalem za blagdan i naviješta propast gradu i Hramu. Evo toga teksta:

“Četiri godine prije rata, kad je grad još uživao u najvišem stupnju mir i blagostanje, dođe naime neki Isus, sin Ananijin, neobrazovan čovjek sa sela za blagdan, za koji je običaj, da svi grade Bogu sjenice, u svetište i počne odmah vikati: ‘Glas o usponu, glas o propasti, glas od četiri vjetra, glas o Jeruzalemu i Hramu, glas o zaručniku i zaručnici, glas o cijelom narodu!’ Tako je išao po svim uličicama naokolo i vikao dan i noć. Neki ugledni građani koji su se ljutili na prizivanje nesreće, uhitili su ga i zlostavljali ga mnogim udarcima. Ali on nije puštao nikakav glas od sebe, ni u svoju obranu ni protiv onih koji ga udarahu, nego je opet ustrajno upućivao iste povike kao prije. Tada su glavari povjerovali, što se i obistinilo, da čovjeka goni nadljudska sila i odvedoše ga namjesniku kojega su Rimljani tada bili postavili. Ondje je izbičevan do kosti, ali nije molio milost i nije plakao, nego

---

⁴⁰ Wie im Angesicht des Judentums historisch vom Tod Jesu sprechen? Vom Prozess Jesu zu den Passionserzählungen der Evangelien, u: *Wie heute vom Tod Jesu sprechen? Neutestamentliche, systematisch-theologische und liturgiewissenschaftliche Perspektiven*, Freiburg, 2002., 46: „Dazu schlage ich vor, sie in der von Friedrich Vittinghoff so genannten ‚Kriminalisierung der Christen‘ durch römische Behörden zu sehen, die, wie die Eckdaten der Neronischen Verfolgung 64 n. Chr. und der Pliniusbrief an Trajan ca 110. n. Chr. zeigen, am Ende keines speziell Vorwurfs mehr bedarf, sondern das Christsein als solches, das *nomen ipsum*, kriminalisiert“.

⁴¹ Usp. Michael Theobald, Jesus, Sohn Ananias, und Jesus, Sohn des Josef, u: *Welt und Umwelt der Bibel*, 14 (2010.) 2, 36-39.

jadikujućim tonom, koji je mogao dati svome glasu, odgovarao na svaki udarac: 'Jao tebi, Jeruzaleme!' Ali kad je Albin, jer je on bio namjesnik, pitao tko je on, odakle dolazi i zašto tako više, nije na to ni najmanje odgovorio, nego je nastavio tužiti nad gradom i nije prestajao, dok Albin nije presudio da je lud i pustio ga da ode"⁴² (*Bell. Jud.* 6,300-305).

Za Isusa iz Nazareta možemo na temelju evanđelja ukratko skicirati sljedeće:

- okupio je oko sebe skupinu sljedbenika (usp. Mk 3,13-19; Mt 10,1-4; Lk 6,12-16; Dj 1,13);

- određeno vrijeme naviještao je skoru uspostavu Božje vladavine (usp. Mk 1,15; Mt 4,17; Lk 4,43);

- činio je čudesa i znamenja (usp. Lk 24,19; Dj 2,22; 10,38);

- ušao je u Jeruzalem kao željeni kralj na Davidovu prijestolju (usp. Mk 11,1-11; Mt 21,1-11; Lk 19,28,40, Iv 12,12-19);

- jednim znakovitim činom (u Hramu) pokazao je svoju vlast kao kralj Judeje nad

Hramom (usp. Mk 11,15-19; Mt 21,12-17; Lk 19,45-48; Iv 2,13-22);

- uhićen je kao pobunjenik (ληστής: Mk 14,48; Mt 26,55; Lk 22,52);

- rimski namjesnik ga je osudio na razapinjanje (Mk 15,1-15; Mt 27,1-2.11-26; Lk 23,1-5.13-25; Iv 18,28 – 19,16);

- naposljetku je s ostalim pobunjenicima (λησταί: Mk 15,27; Mt 27,38.44) raspet kao "židovski kralj".

2. Pitamo se: Koju ulogu je imala židovska vlast? Odnosno: Kako je podijeljena nadležnost između domaće i rimske vlasti?

⁴² Ἰησοῦς γὰρ τις υἱὸς Ἀνανίου τῶν ἰδιωτῶν ἄγροικος πρὸ τεσσάρων ἐτῶν τοῦ πολέμου τὰ μάλιστα τῆς πόλεως εἰρηνευομένης καὶ εὐθηνούσης ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτὴν ἐν ἣ σκηνοποιεῖσθαι πάντας ἔθος τῷ θεῷ κατὰ τὸ ἱερὸν ἐξαπίνης ἀναβοᾶν ἤρξατο φωνὴ ἀπὸ ἀνατολῆς ³⁰¹ φωνὴ ἀπὸ δύσεως φωνὴ ἀπὸ τῶν τεσσάρων ἀνέμων φωνὴ ἐπὶ Ἱεροσόλυμα καὶ τὸν ναὸν φωνὴ ἐπὶ νυμφίου καὶ νύμφας φωνὴ ἐπὶ τὸν λαὸν πάντα τοῦτο μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ κατὰ πάντας τοὺς στενωποὺς περιῆει κεκραγῶς ³⁰² τῶν δὲ ἐπισήμων τινὲς δημοτῶν ἀγανακτήσαντες πρὸς τὸ κακόφημον συλλαμβάνουσι τὸν ἄνθρωπον καὶ πολλαῖς αἰκίζονται πληγαῖς ὃ δὲ οὐθ' ὑπὲρ αὐτοῦ φθεγγόμενος οὔτε ἰδίᾳ πρὸς τοὺς παῖοντας ἄς καὶ πρότερον φωνὰς βοῶν διετέλει ³⁰³ νομίσαντες δὲ οἱ ἄρχοντες ὅπερ ἦν δαιμονιώτερον τὸ κίνημα τὰνδρὸς ἀνάγουσιν αὐτὸν ἐπὶ τὸν παρὰ Ῥωμαίοις ἔπαρχον ³⁰⁴ ἔνθα μάλιστα μέχρι ὀστέων ξαινόμενος οὐθ' ἰκέτευσεν οὐτ' ἐδάκρυσεν ἀλλ' ὡς ἐνὴν μάλιστα τὴν φωνὴν ὀλοφυρτικῶς παρεγκλίτων πρὸς ἐκάστην ³⁰⁵ ἀπεκρίνατο πληγὴν αἰαὶ Ἱεροσολύμοις τοῦ δ' Ἀλβίνου διερωτῶντος οὗτος γὰρ ἔπαρχος ἦν τίς εἶη καὶ πόθεν καὶ διὰ τί ταῦτα φθέγγοιτο πρὸς ταῦτα μὲν οὐδ' ὀτιοῦν ἀπεκρίνατο τὸν δὲ ἐπὶ τῇ πόλει θρήνον εἴρων οὐ διέλειπεν μέχρι καταγνοὺς μανίαν ὃ Ἀλβίνος ἀπέλυσε αὐτόν.

Za novozavjetno istraživanje pitanje o pravu Sinedrija prije 70. posl. Kr. o provođenju procesa sa smrtnom kaznom iznimno je značajno. Polazimo od činjenice da je *ius gladii* bilo pridržano rimskom prokuratoru. O tome nas izvješćuju Josip Flavije (npr. *Bell. Jud.* 2,117) i predaje evanđelja o Isusovu izručenju Pilatu (npr. Iv 18,31). Tako proces protiv Isusa pravno gledamo kao *coercitio* ili *cognitio*.⁴³ Isus bi bio osuđen zbog višestruko kažnjivog delikta, tj. on bi kao Sin Božji i kralj Izraelski počinio grijeh blasfemije sa židovskog stajališta (usp. Iv 19,7),⁴⁴ a za Rimljane bi to bio zločin *laesa maiestas* u obliku *adfectatio regni*.⁴⁵ Rabinska literatura navodi da je u vrijeme prokuratora sud o životu i smrti oduzet Židovima (npr. ySan 1,1 [18a]; 7,2 [4b]; bAZ 8b; bSan 41a).⁴⁶ Prikazivanje dvostrukog i jednako rangiranog židovskog i rimskog procesa u Markovu i Matejevu evanđelju ne odgovara ni povijesnim datostima ni pravu prema Mišni.⁴⁷ Povijesno gledano, proces protiv Isusa bio je rimski na zahtjev židovskih hramskih vlasti. Moguće je da su Isusa u Jeruzalemu u vezi s nekim neredom uhitili rimski vojnici (usp. slično u Dj 21,27s)⁴⁸ i odmah odveli Pilatu, te ga osudili i s ostalim pobunjenicima raspeli. Sudjelovanje židovskih vlasti, odnosno naroda nije dakle isključeno.

5. TEOLOŠKA I RELIGIJSKA INTERPRETACIJA

Nakon ove povijesno-političke interpretacije potrebno se osvrnuti i na teološku. Čini mi se da je sada potrebno protumačiti

---

⁴³ *Coercitio* je vlast svakog rimskog namjesnika da primijeni sve mjere prisile koje su potrebne za održavanje javnog reda. Time bi bila legalizirana samovolja. *Cognitio* je formalni postupak prema pravnim normama – s optužbom, saslušanjem, priznanjem i presudom. Presuda se donosi na temelju nekog postojećeg zakona. Usp. Gerd Theißen – Annette Merz, *Der historische*, 401.

⁴⁴ Što nas vodi u Lev 24,16: "Tko izgovori hulu na ime Jahvino neka se smakne - neka ga sva zajednica kamenuje; bio stranac ili domorodac, ako pohuli ime Jahvino, mora umrijeti."

⁴⁵ Usp. Massimo Miglietta, *Römisches Strafrecht, u: Neues Testament und Antike Kultur*. Band I: Prolegomena – Quellen – Geschichte, Neukirchen-Vluyn, 2004., 242-246.

⁴⁶ Usp. Ulrich Kellermann, *Jüdisches Recht in neutestamentlicher Zeit*, u: *Neues Testament und Antike Kultur*. Band I: Prolegomena – Quellen – Geschichte, Neukirchen-Vluyn, 2004., 258-259.

⁴⁷ Usp. Anto Popović, *Isusova ...*, 197-209.

⁴⁸ Vidi Heike Omerzu, *Fallstudie: Der Prozess des Paulus*, u: *Neues Testament und Antike Kultur*. Band I: Prolegomena – Quellen – Geschichte, Neukirchen-Vluyn, 2004., 247-252.

Iz 53,5-8.11-12. Naime, ovdje govorimo o tumačenjima Isusove smrti, dakle polazimo od recepcije spomenutog Izaijinog teksta u Novom zavjetu. Religijski razlozi smrti bili bi vezani uz Isusov stav prema Zakonu, o čemu bi nam govorio tekst u spomenutoj nastavnoj temi udžbenika *Tražitelji smisla Mt 5,17-19*.⁴⁹

5.1. Teološka interpretacija

a) Novozavjetni kontekst

Bog je sklopio Savez, i to novi Savez u Isusu Kristu i njegovoj krvi za oprostjenje grijeha. Stoga se i u izvješćima o Posljednjoj večeri naglašava upravo taj saveznički odnos i govori se o Savezu. Dosadašnji je dakle Savez poremećen, narušen, razvrgnut ljudskim grijehom. Da bi se ponovno uspostavio ispravan životni poredak i odnos s Bogom, treba sklopiti nov Savez. Savez se sklapa žrtvovanjem životinja i škropljenjem žrtvenika i ljudi. No treba ukloniti i grijeh kao smetnju. To Bog obećava da će učiniti kod sklapanja novog Saveza. Tako sklapanje Saveza postaje i trenutak oprostjenja grijeha, odnosno, krv Saveza postaje istodobno i okajnička krv, krv otkupljenja. No tom krvlju nije se škropio narod, nego samo Pomirilište (usp. Lev 16,14-15) i žrtvenik (Lev 16,19). Novi Savez upućuje na nešto što je posve drukčije, čega još nije bilo ni kod jednog sklapanja Saveza. Upravo u novozavjetnim izvješćima o Posljednjoj večeri Isus daje sebe, svoju krv. Ona će biti prolivena kao krv Saveza. Tu nalazimo ljudsku žrtvu (usp. Iz 52,13 – 53,12⁵⁰; 4 Mak). Ta se krv proljeva na križu, ali je dana i za piće. Kad se krv prolila na križu, Savez je postao pravomoćan. U pozadini prepoznamo sklapanje Saveza u Izl 24,3-8. Targum toga starozavjetnog teksta usmjerava sklapanje Saveza prema okajanju, otkupljenju. Cilj novoga Saveza je dakle oprostjenje grijeha (usp. Jr 31,34). Isusov križ postao je Pomirilište.

Čovjek nije sposoban popraviti taj razvrgnuti, saveznički odnos s Bogom jer je grješan. Sam Bog dolazi ususret i nudi nov Savez, pomirenje. Šalje svoga Sina. A on je to učinio umjesto nas ljudi kao naš predstavnik, tj. preuzeo je našu nespasenu sudbinu na sebe, nama na korist, i za to prolio svoju krv. To je učinio zbog naših grijeha. Zato na njegovu smrt gledamo kao na zastupničku

⁴⁹ Usp. Ivan Karlič, *Osuda i smrt Isusa iz Nazareta, Krista*, u: Bogoslovska smotra, 74 (2004.), 871-872.

⁵⁰ Usp. Johannes Woyke, *Der leidende Gottesknecht (Jes 53)*, u: Die Verheißung des Neuen Bundes. Wie alttestamentliche Texte im Neuen Testament fortwirken, Göttingen, 2010., 218.

i okajničku, otkupiteljsku smrt. U osobnom davanju Isusovu za svoje ostvaruje se konačno Božje pomirenje sa svojim narodom, tako da Isusova smrt, davanje njegova tijela i krvi, ispunjava sve ono na što je pomirbeni kult ciljao: pomirena zajednica ljudi s Bogom.

b) Iz 52,13 – 53,12

Evandelist Luka u svojem se izvješću muke koristi tekstem proroka Izaije, u kojem smrt sluge pravednika ima ekspijatornu ulogu, za oprostjenje grijeha.⁵¹ Na taj način evandelist na jasan način pokazuje čitateljima ekspijatorni vid Isusove smrti, tj. oprostjenja grijeha, što je nužno da bi se postiglo spasenje.

Slično je i s Izajinim tekstem u Djelima apostolskim: “*Ko ovcu na klanje odvedoše ga, ko janje nijemo pred onim što ga striže on ne otvara svojih usta. U poniženju sud mu je uskraćen. Naraštaj njegov tko da opiše? Da, uklonjen je sa zemlje život njegov*” (8,32-33 = Iz 53,7b-8). Meni se čini da je taj tekst upravo uzet kao onaj koji podsjeća na obredne žrtve u Hramu, iz kojeg se upravo vraća etiopski eunuh. Mislim da u ovoj žrtvi moramo vidjeti cjelovitu četvrtu pjesmu o sluzi Jahvinu, te njegovu ekspijatornu smrt za oprostjenje grijeha. Jasno je da se lik eunuha preuzima iz Iz 56,4-5, a taj tekst je upravo naveden kod tzv. čišćenja Hrama u Lk 19,46 (= Iz 56,7). Nakana je autora pokazati po Kristovoj smrti mogućnost ponude spasenja svim ljudima. Uočavamo u toj perikopi blizinu Pisama, navještaja evanđelja, tj. govora o Isusu i eunuhova krštenja, *ordo salutis* (usp. Dj 2,38).

5.2. *Religijska interpretacija*

U konfliktu sa sinagogom našla su se i Sveta pisma Izraela kao zajednička baština Židova i kršćana. Činjenici da “na Mojsijev stolac zasjedoše pismoznanci i farizeji” (Mt 23,2) suprotstavlja Matej Isusa kao ispunjenje obećanja koja su dana u Zakonu i prorocima i kao onoga koji s još većim autoritetom od Mojsija iznosi svoj nauk i od svojih učenika traži pravednost. Kakva je ta pravednost u odnosu na onu pismoznanaca i farizeja? Ima li razlike? U čemu je novost Isusove pravednosti? Često se zbog toga čuje govor o “novoj” pravednosti. No sam pojam “nova pravednost” ne dolazi u Novom zavjetu. O pravednosti govori Isus i to u svom prvom i najvećem govoru, koji je najvažniji za razumijevanje Tore

---

⁵¹ Usp. Giovanni Claudio Bottini, *Introduzione all'opera di Luca. Aspetti teologici*, Jerusalem, 1992., 120.

u Matejevu evanđelju (usp. Mt 5-7). S obzirom na Toru u okviru Govora na gori nalazimo važne riječi o Zakonu, polazeći od Mt 5,17, ali ništa manje važno je pitanje pravednosti koja je s njim usko povezana, i to u Mt 5,20.⁵² Ako se pomno promotri taj redak, nalazimo pojam "pravednost", ali ne i pridjev "nova". Stoga doista moramo preispitati odakle taj izričaj dolazi i je li opravdan. I sam redak je često upitan, tj. nije jasno čini li on dio perikope Mt 5,17-20 ili perikope koja slijedi, tj. Mt 5,20-26, ili ne pripada ni jednoj ni drugoj. Mt 5,17-19 ima programski karakter s obzirom na razumijevanje teološkog značenja *Govora na gori*, pogotovo s obzirom na njegovu etičku dimenziju.⁵³ To se odražava i na razumijevanje Matejeve teologije s obzirom na odnos njegove Crkve prema Mojsijevu zakonu i židovstvu onog vremena.

6. ZAKLJUČAK

Upravo na temelju ove naše analize dolazimo do zaključka o potrebi osposobljavanja, odnosno poticanja učenika na "teologiziranje". Svakako da zadaća vjeroučitelja, ali i učenika, nije egzegetske pa ni teološke naravi, nego se sastoji u primjeni rezultata egzegeze i teologije. No upravo u tom procesu posredovanja postoji opasnost da izgubimo iz vida funkciju teksta koji potiče, zahtijeva razumijevanje biblijske predaje. To je zapravo izvrstan način da se obračunamo s fundamentalističkim pristupom tekstu. U konačnici to razumijevanje traži da se suočimo s povijesno-kritičkom metodom. Povijesno-kritička metoda otvara se kao teologija kada pokušava postaviti pitanje o Bogu i razumjeti odgovore koji su u tekstu postavljeni i dani.⁵⁴ U toj teološkoj odgovornosti egzegeza mora biti kritička, tj. mora razlikovati između svijeta koji otvaraju tekstovi i svijeta u kojem su nastali. Cilj teologije mladih (djece) je da oni trebaju artikulirati svoje vlastite dojmove, uvide, pitanja, tumačenja, pretpostavke, argumente, vrednovanja i prosudbe o religijskim temama, dakle svoju religioznost, i samostalno reflektirati nad biblijsko-kršćanskom vjerom i tako se dalje

⁵² Mario Cifrak, "Nova" pravednost ili pravednost u obilju više (Mt 5,20)!?, u: Bogoslovska smotra, 78 (2008.), 109-125.

⁵³ Usp. Ivan Dugandžić, *Isusov stav prema zakonu (Mt 5,17-19)*, u: Govor na gori (Mt 5 - 7). Egzegetsko teološka obrada, Split, 2004., 42.

⁵⁴ Usp. Thomas Söding, *Exegese als Theologie und Theologie als Exegese treiben. Eine schwierige aber notwendige Verbindung*, u: http://www.c-b-f.org/start.php?CONTID=06_03_00&LANG=de (14. VII. 2011.).

razvijati.⁵⁵ Njihova kritičnost mora doći do izražaja jer je sama egzegeza i sama teologija takva.

No na to ih valja potaknuti. Pravo "teologiziranje" ne znači da se pritom ostane kod pretpostavki i perspektiva učenika i da se ne uzmu u obzir biblijsko-teološki sadržaji. Ako stvarno uzmemo goruća pitanja i pokušaje odgovora učenika, biblijski izvještaji i središnji izričaji kršćanske vjere dobivaju važno životno značenje. Na tu važnost upozoravaju i temeljne funkcije biblijskog teksta, koji u okviru tematskih nastavnih cjelina posreduje značenja i usmjerenja za vjeru i uspješan život.

Čini mi se da je u ovom zaključku jasno kako su novozavjetni tekstovi prvotno teološki tekstovi koji odražavaju svu religijsko-političku složenost ambijenta u kojem su nastali, dakle ne prvotno i nužno Isusova života. Odatle i osjetljivost za tekstove koji su vezani uz Isusovu muku i smrt prema nastavnoj temi udžbenika *Tražitelji smisla*, odnosno za one tekstove pomoću kojih se želi dati odgovor na pitanje zašto je Isus morao umrijeti. To znači proći kroz hermeneutske naslage, doći do same stvari, nakane autora, a to je zadaća upravo egzegeze (i njezinih metoda). U odgovoru na postavljeni problem Isusove osude i smrti valja dakle dobro razlikovati političke, religijske i teološke razloge. Naime, Isusovo otkupiteljsko djelo teološka je kategorija koja u središtu ima *factum brutum*, njegovu smrt na križu, no cijeli Isusov život bio je otkupiteljski, što je dokazalo uskrsnuće, kojim je pobijedio smrt. U procesu "teologiziranja" učenika nad tom istinom vjere presudnu ulogu imaju vjeroučitelji.

PROBLEM OF METHODS AND APPROACHES TO BIBLICAL TEXTS IN (HIGH) SCHOOL RELIGIOUS EDUCATION

Summary

This paper deals with the Bible and the religious education at high school with a focus on methodology and approach to the Bible texts. According to the biblical hermeneutics for understanding and fruitful reading of the Bible text it is necessary to see the exegetical methods and approaches, as well as the biblical-didactic

---

⁵⁵ Usp. Matthias Pfeufer, „Du bist auf der Welt um zu vertrauen“. Philosophieren und Theologisieren mit Kindern und Jugendlichen, u: RU-Kurier, 36 (2010.), 4-5.

principles in order to open the text to the students. First, it is important to define the possible functions of the Bible texts in the teaching topics, or rather why Bible texts have been used for some specific topics. For example, let's take the teaching topic "Jesus' redemptive act" from the textbook 'Seekers of the meaning', intended for the 1st grade of high school. We are quoting the results of contemporary exegesis, and of theology, too, which renders explanation of historical reasons for Jesus' death, 'for the sake of our salvation' (DV 11). Such approach should encourage students to 'expound theologically', so that their Bible reading is immersed in the life; this actually means to realize the functions of the Bible text in the given teaching topic.

Key words: *Bible, religious education, methodology and approaches, textbook, Jesus' death, exegesis, theological interpretation, to expound theologically.*